



# Jőjjetek

12. évfolyam, 1. szám.  
1959. január.

## Hazai krónika

A Reformátusok Lapjának az utóbbi időben megjelent számaint olvasva, — a megdöbbenés és elszomorodás mellett, — mély hála tölt el minden hívő és egyházához hű olvasót a mindenható Isten iránt. A lapokon és címeken végigfutó szem elé egymásután sorakoznak a rombadöntött, vagy az idő sodrától teljesen megviselt templomok felépítéséről, rendbehozásáról és felszenteléséről szóló kisebb-nagyobb hírek és beszámolók. Lehet, hogy az egyházpolitikai tényezők azért hoznak ennyi ilyen vonatkozású hírt, hogy az atheista állam jóindulatú támogatását bizonyítsák vele, pedig ez számunkra nem más, mint az isteni kegyelem, végtelen áradásának jele. A kis magyar falvak újra emelkedő templomtornyaiiban, s a gyülekezetek ajkáról ünnepeyes és imádkozó súllyal felszálló zsolozsmákban lüktet az igazi egyház igazi élete. Ezért köszönet a Seregek Urát illeti.

Egyébként azonban csak néma keserőséggel lehet forgatni egyházunk hetilapját. Elődjén „Az Ut”-on is régen túltett már; s az egy-két, véletlenül megmaradt egyházi rovat mellett csak politikát, s annak is a hazug, szemfényvesztő válfaját találjuk. Kommentárt fűzni hozzá felesleges és lehetetlen, inkább izelítőt szeretnék adni belőle; hirtelenjében idézek egy pár címet:

„A stockholmi béke-világkongresszus keresztyén delegátusai a teológiai hidegháború ellen”

„Világszerre erősödik a keresztyén egyházak békeakarata”

„Niemöller véleménye az atomfegyverkezés híveiről”

„Az egyháznak új eszmélkedésre van szüksége a háború és béke kérdésében” (Iwand professzor válaszai a konventi sajtófogadáson)

„Az egyházak vallják meg közös felelősségüket az atomfegyverkezés bűnéért” (A Keresztyén Békekonferencia debreceni felhívása a világ egyházaihoz).

Az állandóan visszatérő motívum a békeharc. Ezért van az, hogy az utóbbi időben egy új rovatot nyitott a szerkesztőség a Reformátusok Lapjában „Egyházmegyei békegyűlések” cím alatt, vagy csak egyszerűen egyházközségi-, megyei- és kerületi gyűlésekről ír, melyek természetesen mind a „béke” ügye mellett foglaltak állást.

Sokkal tovább mentek azonban a cikkírók, amikor a novemberi választások előkészületei között az egyház, helyesebben a maguk nevében is hozzá akartak járulni a 99,8 %-os, valószínűségi „népszavazás” eléréséhez, s a „Bizalom

jegyében” (okt. 5) készítik elő a híveket a szavazó-urnákhoz való járulásra. Mindezt a hazaszeretet nevében, Bartha Tibor „metsző” logikája szerint, aki a következő tétélezést állította fel:

„Az első tétel: A hazafiság, a hazaszeretet igazában és lényegében, a legegyszerűbben kifejezve a hazában élő emberek szeretetében jelentkezik . . .

A második tétel: Az egy értett hazafiságra, hazaszeretetre minket lemélyebben Isten Igéje kötelez . . .

Harmadik tétel: Az egy értett hazaszeretet gyakorlati útja, módja és lehetősége hazánk szocialista társadalmának támogatása, e rend kiépítéséhez a tőlünk telhető maximális segítség nyújtása.” (szept. 21).

A választási kampány a csúcspontot azonban közvetlenül a nagy esemény előtt érte el. A Reformátusok Lapja november 16-i száma a következő címmel hozott vezércikket: „Új alkalmunk a vallástételre”. E vallástétel: a választás. A politikai propaganda teológiai megalapozásának, ez ördögi dialektikának mesterművét olvashatjuk ebben: „Isten kimeríthetetlenül gazdag üzenetet bízott a magyar református egyházra. Ennek az üzenetnek egy része a hit és engedelmesség általános szabályaira vonatkozik. Ez közkinccse az egész világkeresztységnek. De az üzenet más része egészen a miénk, magyar reformátusoké. Isten ezt elsősorban általunk akarja hirdetni a világban és a többi egyház körében, hogy ez is közkinccsé váljék a földkerekség minden táján élő atyafiságnak. Mi ennek a különleges üzenetnek lényege? Ennek lényege — röviden és egyszerűen megfogalmazva — az, hogy az egyház a szocialista társadalom viszonyai között meg tudja őrizni eredeti rendeltetését. Sőt: ott tudja megőrizni igazán, mert ha az egyház ennek a gyökeresen újjászervezett társadalomnak az építését a maga helyén és a maga eszközeivel segíti, ha a széles népi nemzeti törekvéseket támogatja, akkor Isten irgalmából maga is megújul.”

A magát megnevezni nem akaró cikkíró megszólaltságában (vagy inkább a jópontoszerzés reményétől fűtve) két igazságot nyilatkoztat tehát ki, melyekkel az egész eddigi keresztyén teológiát feleslegessé teszi, illetve sutba dobja:

1./ Az egyház megújulása nem kizárólag Isten kegyelmétől, az Ő irgalmas jóságától függ, hanem attól is, hogy támogatja-e „a széles népi és nemzeti törekvéseket” vagy sem? — Az örökkévaló végleg háttérbeszorul az

## Imádság

Most is, óh égi Atyám, leborulva szent templomodban s örökkévaló színed előtt, azt kérem buzgón: tartsd meg és neveld bennem házadnak forró szeretetét; hogy áhitozzék lelkem tehozzád, és valamikor megjelenek és leborulok itt, lélekben és iga. . . .ban imádni nagy nevedet: szakassz el egészen a világtól, ennek hiú képeitől, hogy szívem, lelkem, gondolataim, egyedül téged keressenek, rajtad függjenek. Hívj és vonj ide a boldogságban és szenvedések között, hogy örömem a hála és buzgóság tüzeiben nyerjen tartós fényt s tőled legyen megáldatott; fájdalom a benned vetett hitben és bizalomban enyhüljön s gyermeki megnyugvás által legyen éviselhetővé. Tudom, hogy a világ minden javai és gyönyörei változók, bírálatok és változások: szent házad örömei és kincsei pedig változhatatlanok; szentelj meg azért, hogy ezeknek keresése legyen életem legfőbb gondja; hogy már e földön is, bár törékeny ajakkal s gyarló rebegéssel, odafenn pedig tökéletesebben dicsérjelek s áldhassalak minden vég nélkül. Amen.

(Tompa Mihály: Olajág. 1863.)

ideigvalóval szemben, s a Kálvin által kibontakoztatott krisztusi etika helyett az emberi moralizálás legaljasabb válfaját találjuk.

2./ A keresztyén üzenet két részre oszlik: általános és különös üzenetre; ez utóbbi egy meghatározott politikai teória és a kiméletlen terror alapján való társadalomépítést és egy, a világtörténelemben nem újkeletű, földi nagyhatalom világuralmi törekvéseinek támogatását jelenti. Röviden megfogalmazva: a különleges misszió feladata az, hogy a „Világ proletárjai egyesüljete!” című elméletet teológiai hangszerelésben intonálva eljuttassa a hívő és tisztán nem látó tömegekhez, hogy „közkinccsé váljék a földkerekség minden táján élő atyafiságnak.”

De minek is folytassuk?

Igy ír egy elnyomott egyház elnyomott lapja egy elnyomott országban. Az egyház írja? Nem. — Az egyház nevében írják? Igen. — Van-e ehhez az egyháznak, az igazi egyháznak köze? Nincs.

A magyar népnek nincs köze a magyar állam vezetőihez. A magyar református egyháznak nincs köze a maga ún. vezetőihez.

Ezt mindnyájan tudjuk.

Azok, akiket egy sátáni állam terrorizált az egyházak élére, nem képviselnek senki mást, csak ezt a sátáni államot.

PEREGRINUS

# Cs. Szabó László: Tarzán zarándoklása

Thomas Wolfe: *Look Homeward, Angel*, új kiadás Heinemann, 1958

Thomas Wolfe: *Selected Letters*, angol kiadás Heinemann, 1958

Az amerikai irodalom lassabban szabadult fel Európa igézetéből, mint a nemzet a gyarmattartók gyámsága alól. Első nagy szabadúszók sorban vissza-visszaesnek, titáni karcapásuk hirtelen lelankad s a magukra szíjazott, láthatatlan európai mentőöv után kapnak. A századvégi teljes felszabadulás után pedig, amikor egész írói nemzedék körvonala rajzolódna ki a magányos úttörők helyén, nemzedékről nemzedékre feltűnnek a tudatos átpártolók, a honkeresők — visszafelé, főleg az atlanti parton s a harvardi egyetem árnyékában, Henry James, a regényíró például, majd Ezra Pound és T. S. Eliot. Nekik két szellemi hazát adott a végzet s noha amerikai ösztönéletük könnyen kitapítható akár angol sznobságuk, akár mediterrán pogányságuk, akár a német filozófiai máz alatt, semmiképpen se tükrözik a tengerentúli anya-kontinentet, legfeljebb lakóinak ki-kitörő sóvárgását az elhagyott ósánya után.

De, mint említettem, a századfordulóra már egész írói nemzedék is kialakult a sajátos amerikai életforma képviselésében. Furcsa módon nem a milliós nagyvárosok, hanem a kisvárosok, farmer telepések, sátoros vándorok, foiyami hajósok, szóval a provincializmus ábrázolására. Amerikában kötelezőn az tetszik legjobban, ami mindenből a legnagyobb, irodalmuk mégis a vidéki élet és barbár sorsok tükröképeivel tört be igazán az európai és ázsiai köztudatba. Sinclair Lewis Nobel-díjat kapott, heveny Jack London és Dreiser láz tört ki Berlinton Tokióig.

Az Európára rontó irodalmi ellenhódítás azonban csak az első világháború kohójában kifermált nemzedékkel kezdődött el igazán. Ehhez tartozott Thomas Wolfe. Mivel ő is, a nála négy évvel idősebb F. Scott Fitzgerald is fiatalon elhunyt, mindketten félbe-szerbe hagyván életműviket, optikailag úgy hatnak, mintha áthidalón a Nobel-díj nyertes Sinclair Lewis és O'Neill idősebb nemzedékét — s velük együtt Sherwood Andersont s a katolikus Willa Cathert — a hasonlóképpen Nobel-díjas következő nemzedékhez, de a tulajdonképpen velük egyidős Faulknerhez és Hemingwayhez kapcsolnák. E világhatású „beérkezettek” közé ékelve a fiatalon elhunyt s egymástól merőben elütő két író most kezd föltámadni az átmeneti feledésből. Megindult Angliában Fitzgerald gyűjteményes kiadása, ismét közreadták Wolfe híralapító első regényét — „Nézz Hazafelé, Angyal” a címe — s a válogatott leveleit. Őt egyébként Örkény István mutatta be Magyarországon a Nagyvilág áprilisi számában, egy elbeszéléssel.

Iszákos kófaragónak volt a fia s Amerika egyik déli államában született, az északkarolinai Ashevilleben. Szülei a puritán északról húzódtak le. Családja széthullt, iszonyú erjú apja korán elpusztult. Wolfe a harvardi egyetemre járt, később irodalmat tanított New Yorkban. Közben szakadatlanul írt és folyton csavargott; ötször kelt át Európába. „Nem könnyű a kóbor író élete”, mondta egyszer magáról, „ha két tonna kéziratot kell magával cipelnie”. Mert füzetel, cédulái, abbahagyott levelei hűségesen követték még tengerentúrra is, ócska kofferekben és fenyőládákban. Négy könyve jelent meg életében s ugyanennyi vagy még több a halála óta; kéziratatait most két amerikai egyetem őrzi. 1938-ban ölte meg egy tuberkulotikus eredetű agyhártyagyulladás. Harmánchét éves volt.

„Szinte tébolyult éhséggel szeretném mindenestől fölfalni az egész emberi tapasztalást”, írta egyszer. Csoda-e, ha ennek a telhetetlen óriásnak alaktalan volt a műve? Ha másoknak kellett visszanyesni emberszabású s úgy-ahogy

végigolvasható méretekre? Hemingway szűkszavú, fegyelmezett prózája azt jelképezte az új nemzedék stílusforradalmában az első világháború után, hogy immár befejeződött az amerikai honfoglalás, nincs többé meghódítani való gazdátlan szabad tér a két Óceán között. A vele közel egyidős Wolfe még annak az időnek a harsonája, amikor a kontinens határtalanul terpeszkedett a vándorszemekre elé. Egy régi fajhoz tartozott, elkésett amerikai mítosz-teremtő volt. Könyvei megszállott monológok magáról és Amerikáról. Imádtá mindkettőt, egyiket a másikban. De egyiknek a hivatalosában sem volt bizonyos, egyiknek se látta a határait és korlátait. Anyja helyett, akinek szoros zabláját lehányta magáról, Amerikában talált új dajkálót anyára s aztán folytatta lázas kutatását egy új apa után, aki alkoholista apját pótolta volna. Mert ez a több, mint két méter magas és százhusz kilós intellektuális Tarzán mindhalálíg sérülékeny, bizonytalan serdülő maradt, aki fejvesztett csüggedés és szertelen nagyotakarás közt hanyódot s ezt is, azt is nyomban leírta, átlagosan napi három-ezer szavas irammal.

Kihalt, régi faj hírmondója volt más értelemben is. A puritán zarándokoké. De bibliás őseivel ellentétben ő már nem talált el a közös apához; földrajzilag követhető világsavargásai és könyvein át követhető szellemi zarándoklatai nem vezették el Istenhez a lázas önhitegetőt. Élete csonka példázat, egy félbeszakadt belső vándorút s nem a nagy teljesítés története. Fanatikusan hitt Amerikában, de látnia kellett, hogy a felmagasztalt életforma

## IQE

### Majdnem...

*Agrippa monda Pálnak: Majdnem ráveszel engem, hogy keresztényénné legyek.*

(Ap. Csel. 26 : 28.)

Pál apostol védőbeszédét tartja. Előkelő hallgatósága van: Agrippa zsidó király, nővére Bernice, Festus római helytartó és természetesen az egész udvar. (Ma azt mondanók: a társadalmi és katonai élet vezető személyiségei.) Az apostolnak nem az a célja, hogy a maga igazát bizonygassa. Őszintén és meggyőző erővel bizonyosságot tesz a feltámadott Krisztus hatalmáról, Aki őt, legádázabb ellenségét megragadta, legyőzte és szolgájává tette. Amikor azonban az apostol beszéde végén Agrippa királyhoz fordul és őt a hit dolgában döntésre hívja fel e szavakkal: „Hiszel-e Agrippa király a prófétáknak? Tudom, hogy hiszel.” A király kitérően válaszol: „Majdnem ráveszel engem, hogy keresztényénné legyek.”

Gúny és elutasítás cseng e szavakban. Érezhető, hogy a király bizonyos mértékig Pál apostol szavainak (az igazságnak) a hatása alá került. Amikor azonban döntésre, személyes állásfoglalásra kerül a sor, akkor elfordul, igyekszik kibujni a döntés alól. Hogy is lehetne elgondolni, hogy ő, Agrippa király, ennek a különös fogolynak, akinek ügye kivizsgálás alatt áll, igazat adjon, esetleg kövesse őt?!

„Majdnem ráveszel engem, hogy keresztényénné legyek”. Agrippa e szavakkal akaratlanul is nagy igazságot fejezett ki. Jellemezte azt az embert, aki némileg fogékony a Krisztus evangéliuma iránt, a döntés pillanatában azonban mégis elutasítja azt.

Az a borzasztóan tragikus, hogy Agrippa király nem áll egyedül e tekintetben. Napjainkban is sokszor találkozunk ilyen „majdnem keresztényekkel”. Külsőleg nagyon hasonlítanak Krisztus tanítványaihoz. Beletartoznak a látható egyházba, Isten népének külső közösségébe, mintahogy Agrippa király is — külsőleg — Isten öszövétségi választott népéhez tartozott. Viselik e szövetség látható

megrontja a gyengéket s kimeríti az erőseket; Németországot szerette legjobban Európából, de látnia kellett, hogy miképp kerül odaadón Hitler csizmája elé. Meghalt, mielőtt kimondta volna sokat ígért nagy titkát kófaragó erejű hazájáról, sajátmagáról és — egyik levelet idézve — „a művelődés és megértés olyan alapjáról, amely közös mindnyájunkban.” Valószínűleg nem is jött rá szegény semmiféle titokra, csak gondolta a nemesen neki-neki-buzduló szívvel füstszagú londoni hotelszobákban, bajor falukban, egy vasárnap délután Magyarországon, párisi csapszékekben és fölföldobott sziklaként visszahullva a gyűlölvé imádott szülőföldre odalenn délen.

Egy évvel első s leghíresebb könyvének megjelenése előtt Thomas Wolfe, mint ismeretlen fiatalember Münchenből s Bécsből jövet 1928 novemberében pár napra megfordult Magyarországon is s egy félnapot Mezőkövesden töltött. Azon melegében leírta, amit látott; a levél szerelmének, egy tizenkilenc évvel idősebb férjcs asszonynak szült. Két évvel ezelőtt jelent meg a levelei Amerikában, az angol kiadás megrövidítve pár hónap előtt került piacra s a bőbeszédű, szétfolyó regényeivel szemben mindmáig tartózkodó angol kritika ebben a sirtűli, akaratlan vagy legfeljebb félig-meddig szándékolt jelentkezésben köszönti legemberibb, legolvashatóbb s talán legmaradandóbb művét. S e műből Edwin Muir, a nagy költő és esszéíró éppen a mezőkövesdi levelet emeli ki; „ez a legjobb, amit valaha leírt”, mondja.\*

\* A levél teljes szövegének magyar fordítása megjelent az Irodalmi Ujság 1958 december 15.-i számában. / A szerző /.

jegyét, a keresztségét. Van bizonyos ismeretük a Bibliát és a hit dolgait illetően, amit még a szülői házból és a vallásórán nyertek. Járnak templomba, ha nem is rendszeresen. Érdeklődéssel hallgatják a prédikációt, különösen, ha jó szónok beszél. Az áldozatkészség sem hiányzik; támogatják az egyházat. Agrippa királyról is feljegyzik a történelem, hogy a jeruzsálemi templom renoválását az ő uralkodása alatt fejezték be. Csupán egy dolog, a legfontosabb, hiányzik náluk: a Krisztushoz való megtérés, a Benne való hit. Bár nem tudják kivonni magukat az evangélium hatása alól, mégsem jutnak el oda, hogy szívüket átadják Krisztusnak és Őt Urukknak, Megváltójuknak vallják.

Testvér, Te is ezek közé a „majdnem keresztények” közé tartozol?

Gondold meg, majdnem keresztényénné lenni azt jelenti: hitetlennek maradni! Ha a hajótörtött majdnem megmentik, akkor ez azt jelenti, hogy végül is belefutad a tengerbe. Mit használ neki, hogy a mentőcsónak talán pár méterre volt tőle? Már-már kinyúlt feléje a mentő kéz, hogy megragadja őt, amikor végleg eltűnt a hullámokban. Végül is hiábavaló volt minden fáradság. Eppen úgy belefutad a tengerbe, mintha senki sem sietett volna a megmentésére. Mit használ Neked Krisztus mentő szeretete, áldozatos keresztalála, ha Te az Ő feléd kinyújtott kezét hittel nem ragadod meg? Az élő hit nélküli ember, a majdnem keresztény ember, éppúgy örökre elvész, mint a pogány, aki soha semmit sem hallott Krisztusról.

Legyen Agrippa király példája intő példa a Számodra!

Ezeknek a habozó, a személyes döntés alól kibújni akaró, majdnem keresztényeknek szeretném a szívükre kötni, amit Pál apostol válaszolt Agrippa király gúnyos megjegyzésére: „Kívánám Istentől, hogy ne csak majdnem, hanem nagyon is, ne csak te, hanem mindazok is, akik ma engem hallgatnak, lennétek olyanok, aminő én vagyok, e bilincsek-től megválva.”

Testvér, légy ne majdnem, hanem teljesen, azaz testestől-lelkestől Krisztus tulajdona, az Ő megváltottja, az Ő követője!

K.

# Új magyar költők

Nagy László: *Deres Majális* (Budapest, Magvető, 1957);

Nemes Nagy Ágnes: *Szárzavillám* (Budapest, Magvető, 1957);

*Füveskert* (Bécs, Nemzetőr, 1958; 2. kiadás.)

Háborúkban, tragédiákban és költőkben mindig gazdag volt a magyar. S ha a költészet nem is teljhatalmú gyógyír háború ütötte sebekre, nemzeti tragédiákra, mégis fénypont és néha delejtű a kietlen éjszakában. Századunk, jelenünk sötét és baljós napjaiban is majdnem egyetlen vigaszunk, hogy nem halt el a dal, hogy gyakran felcseng egy nagy költő, egy új ígéret szava.

A második világháború utáni magyar líráról még akkor is nehéz volna helyes képet alkotni, ha politikai erők nem torzítanák el a valóságot; néhány névre azonban már felfigyelt a kritika — a nem-hivatalos és a sorok között a hivatalos is — és a verseket olvasó közönség. A fiatal nemzedék tagjai közül Juhász Ferencről esik a legtöbb szó, de a költészet barátai megjegyezték már Nemes Nagy Ágnes és Nagy László nevét is. Most, hogy kerek tizenegy hónapon belül (1956 december-1957 november) mindhármuknak megjelent egy-egy jelentős kötete, izgalmas munka vár ránk, megnyílik az alkalom arra, hogy számot vessünk a legújabb magyar líra (pontosabban, sajnos: magyarországi magyar líra) állásáról.<sup>1)</sup>

Lelkes, éjszakába nyúló beszélgetések, viták során, Budapesten és New-Yorkban, Párizsban és Utrechtben egyaránt felmerül néha a naív és meddő kérdés, ki a legnagyobb fiatal költő Magyarországon? Sokan Juhász Ferencnek nyújtják a pálmát, erre azonban egyesek, akik úgy érzik, hogy az ifjúság túlértékeli Juhászt és valóságos Juhász-kultuszt űz, Nagy László nevét kezdik emlegetni. A kérdés, bár érdekes, természetesen helytelen, a felelet pedig jellemző. Nekem azonban nem céлом sem a szembesítés, sem az ítéletmondás.

★

A „*Deres Majális*” 350 oldalon Nagy László mindazon verseit foglalja egybe, melyeket a költő az utolsó szerint magáénak vall és végérvényesnek tekint. Lehet, hogy e versek végérvényesek, de hogy Nagy László végérvényesen nagy költő és nem csupán hatalmasan fellobbanó, de csak másodpercekig égő szalmaláng, nagyszerű, de még be nem váltott ígéret, azt csak a jövő fogja megmutatni.

Verseit valami különös szilajság jellemzi; Nagy László nem filozófus-költő. Mozgás van minden sorában, minden vers, minden kép éles, féktelen, kemény: „*hajamat marokra fogva, fejemen csüng a fájdalom*”, „*rámharsog az őszi hideg*”, „*mint hentes-kötények, csurompiros, / fellegek szakadtak képzeletemre*”, „*Vaserkélyemen verejtékezem*”. Tájai Vlamirtek sötét színeire emlékeztetnek, szerelmes verseiben az Ady-féle átkozott költő szerepét ölti magára és az sem véletlen, hogy igen gyakran esik szó nála késekről, vérről, lefejezett virágokról.

Minden költőnek joga van tetszés szerint keresni, találni és szavakból gyúrni új képeket, a baj ott kezdődik, ha a képek nem győzik meg az olvasót, ha soha-nem-látott új valóság helyett modorosságot vél felfedezni bennük. Nagy Lászlónál gyönyörű és hátborzongató képek mellett sajnos találunk rossz vagy rossz ízlésről árulkodó képeket is. (*Násznépre mámor száll, a fehér / asszony szívére férj tenyér*”, „*lányok győzik a szél dühét, / teljes természetük*

<sup>1)</sup> Juhász Ferenc kötetét Hódos Géza ismertette lapunk 1958 szeptemberi számában.

verekedik”, „*Jégaltat alvó vérfolt*”); gyakran az a kellemetlen érzés szállja meg az olvasót, hogy a költő nem csak féktelen, szilaj, hanem nagyon is szeretne az lenni, azaz túl féktelen, túl szilaj. Miként vélekedjék, hogyan fogadhatna el egy-egy olyan mondatot, mint pl. „*Rácsikorgok jó anyámra, / miért ontott napvilágra*”, vagy „*Téllel örvényes agyam csúcsán, / mint a tiroli lavina, / támad egy irtó gondolat*”?

Kiragadott idézetekkel könnyű egy költőt neveltségessé tenni, nem ez volt szándékom. Csak arra kívántam rámutatni, hogy Nagy László egyetlen: jelenleg még csak ígéret és nem beteljesülés. Le kellene győznie féktelenségét, fegyelméletlenségét ahhoz, hogy igazán nagy, kiforrott költő legyen belőle. Hogy ezirányban komoly reményeket táplálhatunk, annak bizonyítására hadd idézzem sok igazán szép verse közül az alábbi, helyszűke miatt a legrövidebbet:

## ALKONYAT, VIRRADAT

*Felleg úszik: sajjó hattyú,  
napnyugat: vörös koporsó,  
eljön a hold: síró asszony,  
haja világra leomló.*

*Csavarodok holdsugarba,  
állok tornyas kék sisakban,  
nap születik forró ágyon,  
meghalok a virradatban.*

★

Nemes Nagy Ágnes versei klasszikusabb csendesűek. Bizonyos, hogy egyöntetűbb elismerést, kevesebb vitát fognak kiváltani. A „*Szárzavillám*” vékonyabb kötet, a műfordításokkal együtt is csak feleannyi verset tartalmaz, mint a „*Deres Majális*”. — Minden költőre jellemző az, hogy kit, mit szeret fordítani. S bár a választék igen bőséges és sokoldalú, mintha ez is azt mutatná hogy Nemes Nagy Ágnes klasszikusabb, kiegyensúlyozottabb, nem felfelé tör, nem kápráztat el, hanem a mélysegeket kutatja. E kötetéből úgy tűnik, hogy Tu Fu kínai költőt, a franciák közül Corneillet és Hugot, valamint Rilket és García Lorcát fordítja a legszívesebben.

Nagyobb különbséget, mint Nagy László és Nemes Nagy Ágnes között valóban aligha lehet elképzelni. Nagy Lászlónál minden szín, minden kép; legfájdóbb problémái is a nyugtalan, halandó pillanatban bukkannak fel, cikázó képekben robbannak ki. Nemes Nagy Ágnes elvontabb nyelvbe, bonyolultabb ritmusba szorítja mondanivalóját és már említett klasszicizmusa sem sztoikus megnyugvás, szelíd moll-hang, hanem tudatos tartózkodás, több írói és erkölcsi fegyelemmel lefojtott szenvedély.

Borzalmas korunk tanuja ő; verseinek alaptonusa sötét. Szó esik Buda ostromáról, elesett barátokról, de méginkább a hagyomány-, értelem- és irányvesztett kor nagy kereséséről, vívódó vágyairól. Célt keres, igazságot és Istent, s ha nem talál, „marad csak egy: a vágy”.

Nagy Lászlónál a világ vajúdik, forrong, a „*Szárzavillám*” szerzője, mint maga mondja, az állandót szereti, azaz szerette volna; nála az ember vajúdik, kutat, keres, állandó vándorúton, örök kettősség, fény és félelem között.

*Mesterségem, te gyönyörű,  
mely elhiteded: fontos élnem.  
Erkölc és rémület között  
egyszerre fényben s vaksötétben (...)*

Félelem, rettegés rémület, kín — ezek a szavak minduntalan felbukkannak verseiben, költői világának egyik alapklímája a rettegés. Még a szerelemben sem — a szerelmes vers egyébként ritka e kötetben, de ami van belőle, az a legszembek közé tartozik (pl. „*A Szomj*”) —, még ott sem tud menekülni a félelem elől:

*Szeretlek. Nincs rá szó, nincs mozdulat.  
A rémülettől görcsösen szeretlek.  
Elsorolom, hányféle iszonyat  
vár rám és rád, már arcunkba merednek.*

A rettegésre — s ez egy rendkívül jelentős mozzanat — nem meddő panasszal vagy gyáva meghúzóással felel Nemes Nagy Ágnes költészete, hanem küzdelemmel, önként vállalt harccal, ha kell mindhalálig.

## VIADAL

*A két marokkal körbefoghatót,  
Az állandót — a képeket szerettem;  
Az eleven és mégsem elmúltot,  
A rezdült és mégis rendületlent.  
Lábak, lovak, pompásan mozdulók,  
Szüntelenül dobogtak életemben,  
S velük próbáltam minden kaptatót  
A páncél-fényű, éji félelemben.*

*De hogyha bensőbb lesz a félelem,  
S a küszködőre önnön vége támad,  
És sárkányt győzve sem győz férgéken:  
A két marokra markolt kopjaszálat  
Félrehajítja akkor hirtelen,  
Vértjét lazítja, szíjait levásznak,  
S odakinálja testét meztelen  
A poshatag, formátlan pusztulásnak.*

Verseiben a gondolat fontosabb a képnél, a kép sohasem függetleníti magát az alapeszmétől. Ez a fegyelmel ad erőt, egységet hosszabb verseinek, melyek — s ez bizony elég ritka dolog a modern magyar lírában — szekezetileg is jól megállják a helyüket. Nemes Nagy Ágnes nem dolgozik gondtalan képtársításokkal, minden hangnak, hangulatnak van háttere. A csupán hangulatfestő vers (ősről, térről) aránylag ritka nála, még egy táj, útirajz is többet idéz Balatonnál, hajnalnál, Rómánál. „*Balaton*” című verse az egyik legszebb, amit valaha is a magyar tengernek szenteltek; nem állhatom meg, hogy ne idézzek belőle egy részt (a negyediket):

*Milyen meleg a deszka! Szinte füstöl  
a fényben, amint rátröccsen a hab.  
Szalmakalapod vedd le a fejedről,  
s takard el vele arcodat.*

*Füled alatt a palló, mint a dob.  
Halkan dobol a víz a dobban.  
Fogják a hangját sűrű nádasok.  
Hallani, hogy a deszka roppan.*

*Aludj halász. Épp három óra.  
Krisztus halála perce ez.  
Észrevétlen suhint a tóra  
a nap, s egy napot elfelez.*

Elvont tájai, sőt egyes problémái is Weöres Sándorra emlékeztetnek; eszköze, világos, intellektuális nyelvhasználata viszont Ilyés Gyulához áll közelebb. Ugyancsak Ilyésre és ez esetben Ilyés verstechnikájára kell gondolnunk, amikor megemlítjük egyetlen komoly kritikánkat a „*Szárzavillám*”-mal szemben;

(folytatás a 6. oldalon)

# Tudomány vagy szélhámosság?

Magyarországon és általában a vasfüggöny mögött éveken át sulykolták az emberek fejébe az olyan szovjet kitünőségek nevét, mint pl. Davidov. Ez a név fémjelezte azt a tervet, melynek értelmében atomenergia felhasználásával megoldották volna Középázsia öntözését. Kötelesszerűen minden számbajövő szovjet ember nyilatkozott erről, még Visinszkij külügyminiszter is. Pár év múlva, 1958-ban az atomenergia békés felhasználásával foglalkozó nemzetközi konferencián az ezügyben megintérvolt orosz küldötteknek halvány sejtelmük sem volt már a főnti tervről. Elszállt, úgy ahogy jött.

Tanulni voltunk a szovjet prioritási örületnek is, amely olyan neveket, mint Zsukovszkij, rángatott elő az ismeretlenség homályából és tette meg az első repülőnek, a Wright-fivérek helyébe. Eltelt pár év és más élenjáró szovjet emberek szorgos kutatással kiderítették, hogy az első repülést mégis a Wright-fivérek hajtották végre.

Ezeket a dolgokat minden cáfolattól függetlenül is már születésükkor a fantázia birodalmába utalta minden józan ember s nem is sokat törődött velük. Így is volt ez rendjén. Más a helyzet azonban a tudománnyal. A tudomány felé minden ember tisztelettel közeledik, tudósok és nagyközönség egyaránt. Így történhetett meg, hogy a tudományos mezben jelentkező szovjet propagandát az emberek jóideig tanácstalanul szemlélték. Gyanút először az adott okot, hogy pl. az emlékezetes Lisenko-féle biológiai vita után az ellenvélemény képviselői közül többeket száműztek, így pl. Dubinyin egyetemi tanárt büntetésül Szibériába, egy kolhoz laboratoriumába delegálták kiegészítő munkaerőnek; majd néhány év múlva Lisenko elméletéről, mely addig csalhatatlanul igaz volt, kiderítették, hogy az sem nem csalhatatlan, sem nem igaz, s akkor ő és hívei kerültek igen kellemetlen helyzetbe. Egyszóval a tudományban ugyanaz a gyakorlat érvényesült, mint a politikai életben.

Mindnyájan emlékezünk még egy másik fennkölt tudósra is, Bosjanra. Ez bacillusokból vírust, vírusból antibiotikumot és abból egy az előbbtől eltérő bacillusfajtát állított elő. Meg Magyarországon megérhettük, hogy a tudományokhoz oly kitűnően értő bolsevik párt visszaszívta e nagy varázsló elméletét. Az elmélet ellenzőit, majd később a híveit a titkosrendőrség figyelmébe ajánlották.

Az Irodalmi Ujság 1958 szept. 1.-i számából értesülhettünk arról is, hogy a maya írás két évvel ezelőtt nagy csinnadrattával meghirdetett megfejtése nagyszabású tévedésnek bizonyult és csendben visszavonták. Ugyanilyen

csendes visszavonás lett a sorsa A. K. Subladze felfedezésének, (az áttételes szklerózis vírusával kapcsolatban), továbbá Klueva és Rosling felfedezésének egy daganatgátló kivonattal kapcsolatban; Gauze szovjet tudós pedig olyan antibiotikumot fedezett föl, amelyről kiderült, hogy régen fölfedezték (gramicidin).

A legnagyobb megütközést mégis a nagy port felvert Lepesinszkája-ügy keltette az egész világon. Annakidején nem volt olyan érettségi Csehszlovákiában, vagy Magyarországon, hogy a tételek közt ne szerepelt volna egy kérdés Lepesinszkája kísérleteiről. (Általában a kérdéseket és az adott feleleteket sajátos zavarosság jellemezte.) — A Science című amerikai szakfolyóirat 1958 július 25-i számában egy orosz cikk fordítását közli, amely eredetileg az Archiv Anatomii Gistologii i Embriologii szovjet tudományos folyóirat 32. köt. 66. oldalán jelent meg 1955-ben. A cikk azokat a kísérleteket foglalja össze, melyek világosan megcáfolják Lepesinszkája eredményeit és elméletét. — Nézzük az események sorrendjét.

Lepesinszkája 1934 körül kezdte meg kísérleteit a sejtszaporodással kapcsolatosan, 1940-ben hallgattatták el az ellenvéleményeket, 1950-ben kapott Sztálin-díjat és a Tudományos Akadémiától elismerést; Sztálin halála után, az „olvadás” korában lehetett közölni újból az ellenvéleményeket — I. maga 1954 után már nem közölt —, melyek végülis teljesen megcáfolják Lepesinszkája eredményeit.

Lássuk, miben álltak ezek a kísérletek. Lepesinszkája az addig általánosan elfogadott nézettel szemben (hogy t. i. élő sejt csak élő sejtből jöhet létre), azt állította, hogy ma is keletkezik nem-sejtes szerves anyagokból sejtje szerveződött élet. Ezt az állítást ő és munkatársai a tojásfehérjénél és a vérplazmaképződményeknél vélték igazolva látni. Ugyancsak az ő állításuk szerint a homogénné szét-dörzsölt hidra-szövetben, valamint sebek gyógyulásánál nem, illetve nemcsak sejtszótódás révén, jönnek létre új sejtek, hanem azok nagyrészt sejtje szerveződő élő fehérjecsoportokból keletkeznek. Szégyenletes, hogy magyar tudósok is végeztek ilyen „divatos” kísérleteket.

Mind ezen kísérletekkel Lepesinszkája azt akarta bizonyítani, hogy a jelenleg élő magasabbrendű szervezetekben a celluláris élő fehérjéből ma is keletkezik élő sejtek és ez tulajdonképpen megismétlődése annak a folyamatnak, amely a földön az élet, illetve az első élő sejt keletkezése során lejátszódott.

Az „olvadás” időszakában közölt cáfolatok — ellentétben Lepesinszkája közléseivel — minden fennhéjázó nagyképűség nélkül, főleg

a kísérleti eredményekkel foglalkoznak és nem az elmélettel. A cáfolatokban sorrendben a következő megállapítások olvashatók: A Lepesinszkája és munkatársai által végzett kísérletek rendkívül alacsony technikai színvonalon történtek; a jelzett kísérleteknél fertőzés állhatott fenn; ugyanazon kísérleti körülmények között utóbb nem sikerült sejtje szerveződést megállapítani, illetve amit Lepesinszkájáék annak vélték, az nem volt egyéb, mint sejtdegradálódások különböző fokai; a Lepesinszkája által megfigyelt struktúrák egyszerű fiziko-kémiai úton jöttek létre és semmi közük a sejtje-szerveződéshez; a jelenlegi szövettani és sejtteni módszerekkel ez a probléma még nem közelíthető meg; Lepesinszkája saját fölfevéseit belemagyarázza más tudósok állításaiba; Lepesinszkájának ezek a kísérleti eredményei tévesek; Lepesinszkája elmélete nem szilárd tényekre alapozódik; nem tükröz semmi, a természetben jelenleg főnnálló törvényszerűséget, hanem csupán szubjektív véleményét.

1955-ben már olyan cikkek is megjelentek, melyek, a kísérletek perdöntő cáfolata után, magát az elméletet is cáfolták. Lisenko után egy újabb tudományos félisten hullott a porba. Ez az eredménye annak, ha a tudományba napi politikát kevernek, és valamely elmélet igazságát nem a tények, hanem a bolsevik párt véleménye dönti el, amely vélemény egyúttal a tudományos ellenzék internálását is jelenti. A szovjet tudomány és a politika viszonyára jellemző, hogy ugyanazok a marxista tételek, melyeknek nevében annakidején Lepesinszkája ellenfeleit tették tönkre, most éppígy alkalmasak voltak Lepesinszkája megsemmisítésére. A bukás nem lett volna ilyen szégyenletes, ha elméletét a szokásos tudományos szerénység, a tényekhez való ragaszkodás és a megvitásra való hajlandóság jellemezte volna.

Az egész történetet a következőképpen foglalhatnánk össze: A bolsevik párt az utóbbi években mindent elkövetett, hogy bebizonyítsa a dialektikus szovjet tudomány felsőbbrendűségét, mely minden területen korszakalkotó felfedezésekre vezet. Ha ez a felfedezés nem sikerült kísérletek által, akkor véghezvitték frázisokban. Ennek a fennhéjázó nagyképűségnek fényes példája ez a főnti — 14 év óta zajló és most csúfos véget ért tudományos komédia. Önkéntelenül Pasteur szavai jutnak eszünkbe: „le plus grand dérèglement de l'esprit est de croire les choses parce qu'on veut qu'elles soient” — „Az emberi szellem legnagyobb kisiklása, ha azért hisz valamiben, mert szeretné, ha az úgy lenne.”

ABEL.

Egyre több hír erősíti meg azt tény, hogy Budapesten a protestáns egyházi élet nagy veszélyben van. A református és evangélikus egyház vidékről is a fővárosba hozza u. n. „béke”-papjainak legnagyobb részét, és ez a főváros egyházi életének hanyatlását eredményezi. Noha ez a folyamat már 1958-ban kezdetét vette, most egyre világosabb tényként jelentkezik egyházi körökben. Budapest evangéliumra éhes népe az Igét legnagyobb részben a szabadegyházaknál találhatja jelenleg meg. Ezt a hírt erősíti meg az evangélikus egyház hivatalos lapjának szeptember 15-i száma is, melyben ezt olvashatjuk: „Vannak gyülekezetek, melyekből tömegesen mentek az utóbbi hónapokban szektába híveink, és — megbízható hír szerint — egy nemrég egybegyűlt 500 tagú közösségnek 70 százaléka református, 30 százaléka evangélikus gyülekezetekből szakadt ki.” (Az „Ütitárs” alapján).

Két új emigráns lap indult Európában. Münchenben 1958 októberében megjelent egy új kéthavi irodalmi és politikai folyóirat, az „Új Látóhatár”, Molnár József és Borbándi Gyula szerkesztésében. A szerkesztőség címe: München 13, Krumbacherstr. 4.; egy évi előfizetési díj 18 D-márkának megfelelő összeg. Brüsszelben pedig 1958 szeptembertől kezdve, ugyancsak kéthónaponként jelenik meg a „Magvető”, a belgiumi magyar protestánsok egyházi értesítője, melyet nem-belgiumi olvasóink figyelmébe is ajánlunk. A „Magvető” kiadóhivatalának címe: 125, rue des Champs, Bruxelles 4. Szívből kívánjuk, hogy áldásos munkát végezzen a szétszórtságban élő gyülekezetek megtartására és hitbéli megerősítésére.

Új esperesek. Az abauji egyházmegye presbitériumai a Farkas Elek esperes nyugalom-

bavonulásával megüresedett esperesi tisztségre Benkő György novajidrányi lelkipásztort, egyházmegyei főjegyzőt választották meg. A nagykunsági egyházmegye presbitériumai a megüresedett esperesi tisztségre Szabó Dániel törökszentmiklósi lelkipásztort választották meg.

Berecky Albert, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke lemondott állásáról és nyugalmába vonult.

Hollandiába látogat január végén a Mikes Kelemen Kör meghívására Szabó Zoltán, az ismert népi író, a Magyar Írók Szövetsége Külföldön főtitkára. Utrechtben tart két előadást, január 24-én este 7 órakor a Vredenburg szalodában, január 25-én pedig este 6 órakor az egyetem központi épületében. Érdeklődőket szívesen lát a Kör vezetősége.

# Európa

Writer's Digest

Vacsora után a vendégek belesüppedtek az öblös karosszékekbe, rágyújtottak a házigazda kitűnő szivarjaira, köhécseltek és hümmögtek: lerítt róluk, hogy valamilyen komoly témát keresnek. Hamarosan, Európa sorskérdéseire terelődött a szó. A füst is lassan, révedezve gomolygott a gondolkozásra ráncolt homlokbojtosok felett. Voltak, akik az acél- és széntermelésről tudtak pontos adatokkal szolgálni, mások a nemzeti jellegzetességek örök ellentétéit magyarázták, megint mások a közös hagyományok alapvető szerepét emelték ki. Már amiről ilyenkor beszélni szokás.

Csak egy vendég volt csendben: ivott. De aztán láthatólag annyira unta magát, hogy egyszerűen csak szót kért, és a harmadik vagy negyedik próbálkozás után, a vitatkozók ugyanis egyre újabb érvekkel igyekeztek meggyőzni egymást, és amikor már meg is bánta, hogy beleszólt a vitába, mert bizonyára jobb szeretett volna tovább hallgatni és inni, a következő történetet mondta el:

Németországban jártam, ahol a városok vadonatújok, a filmekben özikék és kinyulak figyelik az enyelgő szerelmest és a cukrászdákban kövér asszonyok áttetsző kávét szöröcsölnek. Az ember azt gondolhatná, sohasem volt háború.

Egy a francia határ melletti városban is laktam néhány hónapig. Egy jóbaráttal kikijártunk egy városkai kiskocsmába, amely a hét végén tele van kórusban danászó sörivőkkel, de amely hétközben mindég üres. Házakat nem láttunk, az utolsó villamosmegálló egy jó negyedóra járásnyira volt s nem messze birkanyaj legelt. A mezőn, mint valamilyen óriási betonhernyó, egy tankcsapda maradványa húzódott. Egy puskalövésnyire voltunk a francia határtól. Itt-ott felrobbantott bunkerek romjai meredeztek. A kiskocsmába is valamilyen erődítmény volt a háború alatt, de a falakat befedte azóta a repkény, és a lépcsőzetes terraszt virágcserepek díszítették.

A nyarat már majdnem egészen elfújták a szelek: utolsó foszlányait néhány ökrönyál tartotta. Ilyenkor már nem sört iszik az ember: jobban esik a jófajta bor. Azt ittunk mi is, és minden korty között egy nagyot hallgattunk. Nem tudom a határközeli tette-e, a piroskockás terítőket emelgető fuvallatok, avagy a messze kilátás — a vörös és sárga dombok mögött mályvaszín hegyek vonultak — de elvágtyunk messzire, nem tudtuk, hogy hová, csak úgy valahová, ahonnan aztán megint továbbállhatnánk.

Egy felzúgó szélrohammal peckes öregúr érkezett. Szőges botját úgylátszik csak dísznek hordta, mert még a lépcsőn sem támaszkodott rá. Fürgén kapaszkodott a meredek fokokon s egyenesen a számára fenntartott asztalhoz sietett. Szürke kabátját zöld posztóból kivágott tölgyfalevelek díszítették, s nadrágja varratán is vastag zöld sáv húzódott. Vörös fejét gyér őszes-szőke haj fedte, gondosan a bal halántékáról a jobbra fésülve; ezt akkor láttuk, amikor zergetollas vadászkalapját egy fáradt, de távolról sem hanyag mozdulattal levette és a mellette álló kertiszékre dobta.

Széles vállú, nagy darab ember volt, talán kétméteres is, és amikor végre lezökkent a székre, nevelésesen kicsinek tűnt előtte az asztal. Nem szólt egy szót sem, csak vizenyős, világoskék szemét emelte a söntés felé. Jött is azonnal a pincérnő; csodás alakja van, mondta barátom, s bevallom, nekem is tetszett. Egy fél liter fehér bort tett az öregúr elé, aki meg se köszönte, hanem azonnal inni kezdett.

Az első, mohón felhajtott pohár után mintha megnyugodott volna. Csendesen szopogatta borát és a francia messzeségbe bámult. Egyszer orrot is fujt s utána hosszasan a zseb-kendőjébe nézett, de azt is inkább révetegen, mintsem érdeklődéssel.

Az első félliter után szólnia sem kellett, a pincérnő máris új palackot helyezett asztalára. Az üvegen átsütő délutáni napfény szép zöld fényt vetett az abroszra. Az öregúr a pincérnőre tekintett; arcán valami örömféle villant át:

— Hát megkapta, mondta.

— Nocsak, felelt a pincérnő színlelt csodálkozással. És milyet?

— A másodfokút csak, de ennek is biztosan örülne szegény. Az elsőfokút sajnos nem lehetett. Nem tudom, hogy miért, de azt mondták, hogy azt nem. Ilyenek.

A pincérnő mutató és hüvelykujját összedörzsölve mutatta, hogy talán fizetni kellett volna érte.

— Ah, legyintett bosszúsan az öregúr. De azt mondják, hogy már ez is nagyon szép; a másodfokú.

— Persze, az nagyon szép, hagyta rá meggyőződés nélkül a pincérnő. Nagyon szép. Aztán egy darabig még az asztal mellett állingált udvariasságból.

— Hja, bizony így van ez, szólt végül az öregúr, mint aki azt mondja: végeztem.

A pincérnő felszabadultan tálcájára tette az üres palackot és elringott az asztalok között. Az öregúr a távolban kacskaringózó füstöket figyelte. „Hja, bizony így van ez,” mondta még néhányszor, de csak úgy magának, meg az üresedő borosüvegnek. Körülbelül egy óra múlva, amikor a még világos égen már feltűnt a hold ezüst C-je, akár egy monogrammm, csengő aprópénzt dobott az asztalra, felállt s ugyanazzal a ruganyos de kimért lépéssel amellyel jött, eltávozott. A lépcsőnél még visszafordult s me-reven felénkbiccentett.

Még egy üveg bort rendeltünk, s megkérdeztük a pincérnőtől, nem akar-e velünk inni. Nem akart, de mosolyát azért elég biztatónak találtuk.

— Miféle madár volt ez az öreg fickó, firtattam kicsit kíváncsiságból is, de persze főleg azért, hogy a lányt marasztaljam.

— Dr. Hammerschlag. Évek óta nap mint nap idejön s megissza a maga literjét. De kétszer féllitert kell adni neki, különben veszekszik. Szeszélyes francia...

— Francia?! kérdeztük a barátommal egyszerre. Ez meglepett: Dr. Hammerschlag olyan volt, hogy Wagner külön operát írt volna róla, különleges hangszereléssel, Niebelung-dalárda betéttel, legalább harminc cintányérral és ugyanannyi harsonával.

— Igen, francia. És most megszerezte a fiának a másodfokú francia vitézségi érmet...

Hamarosan megtudtuk az öregúr történetét: Dr. Hammerschlag tehetős polgár-család sarjaként jött a világra Strasbourgban, abban az időben, amikor gyönyörű szép gótikus pályaúdvárokat, románstílusú serfőzdeket és reneszánsz bankházakat építettek. Atyja arcképét a festőművész olyan élethűre csinálta, hogy az egész rokonság egybehangzó véleménye szerint, épp hogy meg nem szólalt. Anyja szőke volt és borongó: sok érzéssel hazafias dalokat zongorázott.

Dr. Hammerschlag gyermekkorát nehéz és sokszögű tölgyfa-bütorok között töltötte. Foteljeiket horgolt terítők díszítették, a pohárszék-ről csiszolt kristályok csillogtak bele a lakás homályába. Hatodik születésnapjára csinos kis dragonyos-öltözetet kapott: ekkori megbarnult fényképét talán még most is őrzi. Iskolába került, megtanult írni, olvasni: a falakon lógó barátbetűs mondásokat betűzgette ki először: „vonuló felhők felett örökké kék az ég”, „a mi mindennapi kenyerünket add meg minékünk ma”...

A gimnáziumi évek alatt nagy gyalog-vándor-

*Olvásóinknak kegyelemteljes,  
boldog új esztendőt kívánunk.*

*A „Jöjjetek” szerkesztősége.*

lásokban vett részt és barátaival az ugyancsak vándorló molnárlégényekről és a pusztaságban is virító rózsákról énekelt kórusban. Később az egyetemre került, karddal összevagdostatta az ábrázatát és a sebeket besózta: fel is vették a legvagányabb és egyben legelőkelőbb diákszövetségbe a többi forradásos arcú fiatalember közé, akikkel sokat énekelt és ivott. Így aztán hamarosan doctor juris lett, és visszatért szülővárosába, ahol szép hivatali beosztást kapott. Nemsokára kitért az első világháború, amelyet gyalogsági századosként harcolt végig, legnagyobbreszt francia földön. Négy kitüntetést és vagy kétszerannyi sebet szerzett: főleg az utóbbiakra volt büszke.

A versaillesi béke Elzász-Lotharingiát visszacsatolta Franciaországhoz. Strasbourg lakossága kitörő örömmel fogadta a bevonuló francia hadsereget. Dr. Hammerschlag és néhány barátja sirt csak dühében és megaláztatásában. Titkon megeküdték, hogy ha török, ha szakad, szívükben németek maradnak. Dr. Hammerschlag tartotta is magát ehhez: magatartása büszke és kihívó volt. Szeretett volna büntőt viselni a német ügyért, pedig közben már megházasodott és felesége szép fiúgyermeket szült neki. A gyereket Siegfriednek kereszteltette, s ha valami rossz fát tett a tűzre, így fedtte: ne feledd fiam soha, hogy német fiú vagy, akinek példát kell mutatnia.

Felesége beteges volt és nemsokára özvegyen hagyta. Egyedül maradt fiával a strasbourgi lakásban. Az úriszoba bőrfoteljei hűvösek voltak, Beethoven és Wagner mellszobra szomorodott a zongorán, mint két öreg kintornás, és az oroszláncok álló könyvszekrény mélyén vígasztalanul sorakoztak a borbekötött, vaskos könyvek: Goethe és Schiller összes művei díszkiadásban, régi jogi munkák, háborús emlékalbumok.

Ebben a környezetben dolgozott Dr. Hammerschlag. Fiát a kötelező szigorral nevelte, hogy igaz férfiú legyen belőle, aki majd erőteljesen szorít kezét az emberekkel és mélyen a szemükbe néz, acélos öntudattal és nyugodtan. Ez a szigor néha bizony fáj neki, mert nagyon szerette a fiát, szívesen kényeztette volna, de hát ugyebár nem szabad érzélgősnak lenni.

Hammerschlag Siegfried nyurga fiatalember lett. Szőke és kékszemű, pontosan olyan, amilyennek egy német fiúnak lennie kell. Dr. Hammerschlag szerette volna megölelni, de felbuzdulásaiban végül is csak a vállát ütögette és mélyen a szemébe nézegetett, amúgy férfiasan, ahogy az a keménykötésű emberekhez illik.

Siegfried elsőéves orvostanhallgató volt, amikor kitért a második világháború. A németek lerohanták Franciaországot. Strasbourg lakossága kitörő örömmel fogadta a bevonuló német hadsereget. Dr. Hammerschlag nem ment az utcára ünnepelni, de otthon végigdől a diványon és majdnem sirt a meghatottságtól. Nem volt a nácirendszer barátja, mert helytelenítette közönségességét és szociális intézkedéseit, de mindegy, gondolta: németek. Jól esett hallani a csizmájuk kopogását.

Elég magas hivatali beosztást kapott, de nem könyökölt érte. Véletlenül adták-e neki, vagy hűség jutalmaként, maga sem tudta. Lelkesedéssel dolgozott a tartományi közlekedési ügyek jogi lebonyolításán.

A háború tovább dühöngött egész Európában. Hammerschlag Siegfriedet behívták német katonának. Nagy nap volt ez: Dr. Hammer-

(folytatás a 3. oldalról)

akárcsak neves idősebb kortársa, Nemes Nagy Ágnes is tudatosan és gyakran használ rendkívül gyenge, majdnem fülsértő rímeket.

Isten és a hit nem központi probléma Nagy László verseiben; a magát hitetlennek valló Nemes Nagy Ágnes azonban nem tud (és nem is akar) megszabadulni a hit utáni vágyódástól, nem tud hátat fordítani Istennek. „Kiáltva” című megrázó verse fejezi ki talán legjobban Istenhez való viszonyát:

#### KIÁLTVA

Irgalmazz, Istenem! Én nem hiszek Tebenned,  
Csak nincs kívül szót váltanom.  
S lám, máris megadod azt a végső kegyelmet,  
Hogy legalább imádkozom.

Bűnöm csak egy, de nagy: a góg fogai rágnak.  
És most porig alázatom.

Hörgök, vonaglok, mint egy nyomorú állat,  
Kínomban a port harapom.

Életem vékonyul, gyökere félbemetszve,  
Virága tán nem nyit soha.  
Irgalmazz, Istenem, husvétvasárnap este,  
Hisz él az Embernek Fia.

Itt megaláztatás, ott szorongattatások,  
Kín és életveszedelem.  
Ne hagyj el sok papod hitetlen unokáját,  
Ne hagyj el nyomorult fejem!

Összegezve talán azt mondhatnók, hogy Nagy László izgalmasabb és Nemes Nagy Ágnes mélyebb, emberibb olvasmány és minden összehasonlításon és ellentétén felül, kétségen kívül és örömmel állíthatjuk, hogy a magyar szellem, a magyar irodalom mezéjén e sötét években két új fénypont, két újabb reménység ragyog.

★

Végezetül szeretnénk szólni a „Füveskert”-ről, a „Nemzetör” által immár második kiadásban megjelentetett antológiáról. Szerkesztői, költői e versek egy részét rabságban írták, fogházban, internálótáborban: cím és előszó már 1954-ben megszületett, a váci börtönben...

Ezért nem is egészen helyes verseskötetről beszélni; a „Füveskert” több mint egy antológia: egyben kortörténeti dokumentum, a forradalom verses dokumentuma, a szabadságharcos fiatal költők szaván keresztül. Élők és holtak szaván, a hősi halott Gérecz Attila, Föld-

(folytatás az 5. oldalról)

schlag féltette a fiát, de ugyanakkor valamilyen kis büszkeség is ágalt a szíve mélyén. Érezte, ez az a pillanat, amikor végre megölelheti és megcsókolhatja. Megilletődve ment a fiú szobája felé, s egy kis beszédet fogalmazgatott magában hazáról, a becsületről, meg ilyesmikről.

— Flam, kezdte, viharfelhők tornyosulnak házánk egén.

Nem folytathatta, mert Siegfried közbevágtott:

— Én nem akarok Franciaország ellen harcolni.

— Hogyhogy?

— Én francia vagyok.

Dr. Hammerschlag nem csókolta, nem ölelte meg a fiát, sőt, egy pillanatig azon volt, hogy pofonvágja, de aztán megint csak a vállát veregette és nem szólt egy szót sem.

Két hét mulva levelet kapott, amelyben értesítették, hogy Siegfried eltűnt. Aztán megtudta, hogy kivégezték. Dezerálni akart, hogy a francia ellenállókhoz csatlakozzék.

Dr. Hammerschlag nem mutatta fájdalmát. Kollégáit, ismerőseit kerülte, nehogy a fia felől kérdezősködjének. Egy Hammerschlag dezerál, egy Hammerschlag! morogta néha maga

váry-Boér Elemér és mások szaván keresztül éppugy, mint azokén, akik Nyugaton folytatják a küzdelmet, most már a régi mellett egy új ellenség, a feledés ellen is.

A kötet öt részből áll: Vízválasztón (1945—1948), Sosem halottak éneke (1948—1956), Sírkió helyett (1956 október-december), Idegenben (1957— ) és Műfordítások (1953—1956). Függeléként a „Füveskert” néhány külföldi költő magyar forradalmi tárgyú versét közli magyar fordításban, valamint röviden összefoglalja a „Füveskert” történetét.

A „Füveskert” egységes kötet, nem az a fontos, hogy vajjon pl. Lötkös Antal vagy Sulykó Vince verse „tetszik”-e az olvasónak — a tet-szésznyilvánítás ez esetben frivol, nem illő cselekedet volna. A versek könyörtelen egymásutánjában egyre teljesebb, egyre borzalmasabb kép tárul elénk e korról, a nevek alig számítanak s talán nem is helytelen, ha bemutatónál éppen egy névtelen ifjúmunkás sorait idézzük, aki furcsa szaggatott soraival minden műköltőnél jobban érzékelteti a munka és a hétköznapok embertelenségét a kommunista világban.

#### A GYÁR EGY ÓRIÁSKIGYÓ

A gyár egy szörnyű óriáskigyó,  
Mely minden hajnalon lenyel.  
Ez a munkája.  
Emészt bennünket, millió munkást,  
Hogy estére bőrünk kiokádja.

Mi meg hordjuk a vért,  
Mikor a csillagok hajnalt  
Csilingelnek.  
Görnyedt háttal jövünk ki,  
Hogy aztán éhesen, mély alázattal  
Hajlongjunk az estnek.

Magától értetődik, hogy egy ilyen verseskötetben nem minden egyes vers egyedülálló remekmű; a kötet maga egyedülálló, emlékmű a szó szoros értelmében. Minden egyes sorából valami különös frissesség, ifjú hűv és tisztaság szól, — minden egyes sora őszinte és megrázó tanúságot tesz a magyar ifjúságról, hatalmas, gyönyörű és bemocskolt álmairól, harcairól, és önmaga és népe iránti hűségéről.

„Hazámban hazátlan,  
S idegenben árva,  
Népemet álmodom  
Szent szabadulásra” ...

K. V. A.

elé, s ez volt minden.

A hadiszerecnese megfordult. A szövetséges csapatok partraszálltak Franciaországban és a német határok felé özönlöttek. Strasbourg lakossága kitörő örömmel fogadta a bevonuló francia hadsereget. Dr. Hammerschlag elhagyta a várost; hivatalával együtt Németország belsejébe vonult vissza.

A háború utolsó hónapjait egy szétbombázott bajor városban töltötte, különböző pincékben.

A szövetségesek győzelmesen nyomultak előre. Dr. Hammerschlag egy napon arra ébredt, hogy amerikai megszállási övezetben van és hogy vége a háborúnak. Majd megvadult egy cigarettáért, de egyszer sem hajolt le, hogy az amerikai katonák csikkjét felvegye a földről. Műmézet evett fekete kenyérral, de soha sem állt oda kunyerálni a győztesek konyhája elé.

Amint utazni lehetett, átment a francia megszállási övezetbe. Ez elég veszélyes volt, hiszen nem tudhatta, nem ítélték-e el a német megszállás alatt viselt tisztsége miatt. Óvatosan puhatóldozott, összeköttetést keresett. Egy év mulva átment titokban Strasbourgba is, sőt, életében először, Párisban is járt. Végigkilincsel minden hivatal, magas és alacsonyrangú

tisztek és hivatalnokok előtt tört franciasággal hízelgett. Mikor valamelyik minisztériumba sikerült bejutnia, a hajlongást már a kapusnál kezdte, tovább is, a folyosókon, mindenki, gépirókiasszony, tanácsos, altiszt, osztályfőnök előtt összevágta a bokáját, és meghajolt, esetenül, mint egy cirkuszi elefánt, és közben mosolygott, hogy majdnem kiesett a műfogsora.

Évek munkájába, megalázkodásába nem fáradt bele. Levelek százait fogalmazta, közbenjárásért talpalt, utazgatott. Végre elérte, hogy fia jeltelen sirja felé azt irathassa, hogy: „mort pour la France”, meghalt Franciaorszáért.

Ujabb utánjárások után megszerezte fiának a másodfokú vitézségi érmet is. Munkáját ezen a földön befejezte. Tudta, ebben a határmenti német városban fog meghalni, s azt hiszem, mindez egészen közömbös volt már neki.



# jőjjetek

Keresztyén havi lap.

Szellemi fórum.

Kiadja

az Admiraal de Ruyter Fonds

Szerkesztőbizottság:

Kibédi Varga Aron, Tóth Miklós,  
Tűski István.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Postbus 7115, Amsterdam-Z. 2., Hollandia.

Minden cikkért szerzője felel.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza.

Évi előfizetési díj: Anglia: 8,— sh., Argentína: 20 peso, Ausztrália: 10,— sh., Ausztria: 30,— Sch., Belgium és Luxemburg: 50,— fr., Franciaország: 400,— fr., Hollandia: 4,— gld., Németország: 4,— DM., Svájc: 5,— fr., Svédország: 6,— Kr.

Félévi előfizetési díj a fenti összegek fele.

Megrendelhető:

ANGLIA:

Benedek Márton, 17, St. Dunstons Rd., London, W. 6.

ARGENTINA:

C. A. Besenyi, Obligado 1155, Adrogué F.C.N.G.R., Prov. Buenos Aires

AUSZTRÁLIA

Domahidy András, 142, Townsend Rd., Subiaco, W. A.

AUSZTRIA:

Bányai Zoltán, Wien, Hauptpostamt, Poste restante

BELGIUM

Galgóczy Károly, 51, rue Marie-Henriette, Bruxelles

FRANCIAORSZÁG:

Vánkay István, Cité Universitaire, Maison du Japon, Paris XIVe

és

Société Balaton, 12, Rue de la Grange-Batelière, Paris IXe

HOLLANDIA:

Postbus 7115, Amsterdam-Z. 2. Postai csekk számla száma: 316430, Admiraal de Ruyter Fonds, Utrecht.

NÉMETORSZÁG:

Ismaningenstr. 68/0, München 27.

SVÁJC:

Szabó, Mittlerestr. 24, Basel.

Más országokból szíveskedjenek olvasóink közvetlenül a kiadóhivatalhoz fordulni.